

Slovensko je krajina s vysokou koncentráciou prírodnej a kultúrnej diverzity

Známy slovenský spisovateľ, politik a diplomat Anton Hykisch, bude v tomto roku opäť hosťom festivalu Envirofilm. V rokoch 2002 a 2004 bol predsedom poroty literárnej súťaže Naša budúcnosť, zdravá a čistá Európa, ktorá bola súčasťou programu festivalu. V tomto roku sa návštevníci a hostia Envirofilmu s Antonom Hykischom môžu stretnúť na besede o prírode a ochrane životného prostredia a o ľuďoch v krajinách a mestách, ktoré navštívil a zdokumentoval vo svojich knihách.

Anton Hykisch je rodený Banskštiavniččan (1932). Svet ho začal lákať už ako mladého gymnazistu, keď sa pokúsil o útek do západného Nemecka, za čo bol aj vo väzení. Jeho autobiografický román Námestie v Mähringu (vydaný v roku 1956 a potom v 1999), hovorí o túžbe mladých ľudí poznávať svet. Vydal takmer tridsať kníh, z nich najúspešnejšie boli historické romány Čas majstrov (1977, 2003) a Milujte kráľovnú (1984, 1988, 1998). V decembri 1992 bol menovaný prvým slovenským veľvyslancom v Kanade. Rád cestuje, má rád históriu, heraldiku, knihy. Jeho najnovší román Spomeň si na cára vyšiel na jar tohto roku.

Napísali ste takmer tridsiatku kníh... Ktorá z nich je vášmu srdcu najbližšia?

Na to je ťažká odpoveď. Keď pišem knižku, samozrejme, že mi je najbližšia tá, na ktorej pracujem. Z rokov mojej mladosti je mi najmilšia novela Naďa a neskôr autobiografický román Námestie v Mähringu. Z neskorších knížiek sa mi zdá najvydarenejší dvojzväzkový historický román zo stredoslovenských banských miest Čas majstrov. Veľmi si cením globalistické štúdie Nebojme sa sveta - Sprievodca globálnym myslením, kde sa veľa píše o globálnych hrozbách ľudstvu.

V marci ste v kaštieli vo Svätom Antone uviedli do života váš najnovší román Spomeň si na cára, príbeh mladého Slováka v službách bulharského cisára Ferdinanda Coburga. Aký je váš vzťah k Ferdinandovi Coburgovi?

Ferdinand Coburg, posledný majiteľ svätoantonského kaštieľa, bol legendou našej hykischovskej rodiny. Otec mi o ňom rozprával ako o veľikánovi a priateľovi rodiny. Môj strýko, ktorého som osobne nepoznal, padol v prvej svetovej vojne, bol desať rokov osobným tajomníkom bulharského panovníka. Ferdinand miloval Slovensko. Nielen preto, že tu mal majetky. Miloval prírodu, slovenské lesy, faunu a flóru. Každé leto trávil na Slovensku. Naša rodina mu pomáhala pri stavbe kaštieľa na Muráni. Otec ma excárovi predstavil ako desaťročného chlapca práve v kaštieli vo Svätom Antone. Bol to starý muž s prenikavými očami a dlhou do špica zastrihnutou bradou ako Mikuláš.

Keď už hovoríme o Ferdinandovi, vieme, že bol veľký cestovateľ, miloval prírodu, rád objavoval nové a nepoznané... Vy ste tiež precestovali kus sveta. Čo podstatné ste na svojich cestách objavili, spoznali?

Ferdinand Coburský bol uznávaný ornitológ, už ako mladík bol členom prírodovedeckých spoločností. Podrobný prehľad o jeho aktivitách prírodovedca

Anton Hykisch s veľvyslancom Bulharskej republiky J. E. Ognianom Garkovom pri krste knihy Spomeň si na cára

predstavuje dokumentárny film, nakrútený riaditeľom Múzea vo Svätom Antone Mariánom Čížom, Petrom Ivaškom a ich spolupracovníkmi. Ferdinand mal rozsiahle prírodovedné zbierky. Ako politik a človek prežil zložitý čas, stíhali ho životné nešťastia. Usiloval sa na ne zabudnúť za pracovným stolíkom v antonskom kaštieli. Na stolík si kreslil slovenské rastliny. Ako exulant sa vydal na cestu do Latinskej Ameriky, navštívil pred vojnou Afriku... Ja som záľubu cestovať zrejme zdedil po rodičoch. Všetci mali trochu dobrodružné povahy, neobsedeli na mieste, ako sa vraví. Túžba cestovať je výrazom životného nepokoja. Mnohí ľudia, azda aj ja sám, som na cestách hľadal niečo krásne a hlboké, naháňal som akýsi sen. Možno som túžil stretnúť niečo vybájeného, spoznať v diaľavách niekoho výnimočného... A hlavné poučenie z ciest po svete? Všade vo svete žijú skvelí a zaujímaví ľudia. Cestovanie nás utvrdzuje v poznaní, že veci doma možno zmeniť. Vo všeličom si možno zobrať príklad. Pred všeličím sa vyvarovať. No skutočné vnútorné uspokojenie treba hľadať skôr v sebe, v pestovaní schopnosti milovať ľudí okolo seba.

Sám v cudzích mestách je názov vašej knihy, ktorá vyšla v minulom roku. Je to kniha poviedok z rôznych období a rôznych miest na našej zemeguli. Cestovanie sa začína v roku 1967 v Indii a končí v roku 2004 v Mexiku. To všetko, čo v poviedkach opisujete, ste skutočne zažili?

Poviedka je literárny žáner, teda nie je mechanickým záznamom reality. Tie skoršie poviedky majú akože napínavejšie zápletky. Sú inšpirované prostredím v cudzine, ale neodohrali sa celkom tak, ako ich opisujem. Tie ostatné príbehy idú viacej do hĺbky. Zamýšľam sa nad mravnými otázkami. Aj tam je hranica medzi skutočnosťou a fantáziou veľmi krehká. Môj reálny mexický priateľ odišiel do Paríža, ale zrej-

me nezahynul pri teroristickom výbuchu. Stal sa mi však symbolom viery.

Prečo „sám“ v cudzích mestách?

Bolo by krásne, keby sme mohli cestovať po svete s milovanou osobou. Alebo na cestách nájsť životnú lásku, ako sa stáva v románoch. Mne sa nič takého nestalo. Zväčša som cestoval sám. Viete, za socializmu sa „na západ“ nedalo ísť s celou rodinou. Keď som raz na dovolenke so synom v bývalej Juhoslávii pretancoval zo dva večery s jednou Rakúšankou, po návrate domov ma čakalo udanie, čo napísal nevlúdny stavec, ktorý bol s nami na zájazde... Keď je človek vo svete sám, je citlivejší na dojmy, vníma všetko ostrejšie. I bolestnejšie, filozofickejšie.

Krajiny, miesta, ktoré ste navštívili, ste iste vnímali nielen ako turista, cestovateľa. Čo a kde vás napríklad zaujalo, zarazilo, pohoršilo, potešilo v súvislosti so životným prostredím tej-ktorej krajiny?

Po návrate z väčšiny krajín západnej Európy či Ameriky mi priam do očí bila nečistota u nás. Na uliciach, i pri pohľade z vlaku. Neúcta k zeleni. Málodke na svete vidno po trávnikoch pred domami toľko odpadkov ako u nás. Z konárov okrasných kríkov visia franforce plastových obalov, vo vstupných chodbách činžiakov sa váľajú došliapané reklamné letáky, noviny. Naši ľudia vás vyzujú z topánok, keď vstupujete do ich bytu, ale bez váhania šmaria použité papierové vreckovky alebo obaly z cukríkov na podlahu výfahu, ktorým sa dovezú do bytu. Osobitnou módou je vandalizmus vo forme sprejerstva. Niet zastávky, niet lavičky, stĺpika či múru, ktorý by vandali nepoškvrnili. Treba povedať, že ma to vydesilo aj na takzvanom vyspelom západe. Parížske či newyorské metro, ulice Bronxu, to je hrôza. Príručky varujú cudzincov, aby tam vôbec autami nezastavovali a neotvárali okná.

O slumoch indických a iných ázijských miest ani nevravím. V Indii ma šokovalo, keď v okolí hotelov v hlavnom meste nebola kanalizácia. Ľudia bez ostychu vykonávali telesnú potrebu tam, kde to na nich prišlo.. Čupli si a... Svet je plný protikladov. Kanadu vnímame ako lídra v environmentálnej sfére. Nikde som však nevidel toľko solií ulice veľkomiest ako v Kanade. Ak napadne čo len trocha snehu, v kanadských mestách vysolia ulice takmer dosucha. Celá civilizácia je založená na autách a pod nimi musí byť aj v najtuhšej zime čistý asfalt. No prejsť peši čo i len na nákup je tortúra. Málokto tam chodí peši a na chodníkoch prídete o topánky za jednu zimu, také sú rozožraté od agresívnych chemikálií... Rád sa kúpeľ. V lete ma udivilo, že na pláži pri kanadských prírodných kúpaliskách sa do vody vrhali upotení cyklisti rovno v texaskách a tričkách. Rovnako malé deti sa kúpu v tričkách, čo má s hygienou pramálo spoločného. Na druhej strane som kvitoval, že sa v rekreačných priestoroch nesmel konzumovať alkohol, ani desiatka pivo. Polícia hliadkuje po pláži a neporiadnikov pokutuje.

Napísali ste skvelé historické romány Čas majstrov, Milujte kráľovnú... Čo z tej doby minulej, napríklad z doby Márie Terézie, by nám dnes mohlo byť inšpiráciou - stále v súvislosti so životným prostredím...

Osemnásť storočie, doba osvietenstva, sa vyznačovalo filozofiou návratu k prírode. Rousseau a iní. Obdobie vlády Márie Terézie a Jozefa II. bolo časom veľkých premien. Z iniciatívy štátu boli znova osídlené rozsiahle oblasti na juhovýchode habsburskej monarchie, spustošené Turkami. Prebiehala rozsiahla kolonizácia dnešného Maďarska. V tom čase sa na európsky juh sťahovali tisícky roľníkov z Nemecka. Aj z hornatého Slovenska sa vysťahovali na juh stovky slovenských rodín a premenili ľadom ležiace územia na úrodné polia. Vyrástli nové sídla, mestečká a dediny. Samuel Tešedík založil v Sarvaši hospodársko-priemyslový inštitút a načrtnol program nových „regulovaných dedín“ podľa environmentálnych zásad. Samuel Mikovíny položil základy zeme-meračstva a mapovania územia Slovenska, pôsobil pri regulácii Váhu. Na strednom Slovensku v okolí

Banskej Štiavnice, v záujme odvodnenia baní na zlato a striebro, bratia Hellovci vybudovali dômyselnú sústavu umelých vodných nádrží, tajchov. Naši predkovia ich vybudovali vyše tridsať. Väčšina z nich je dodnes zachovaná. Sú tak krásne zakomponované do krajiny, že ich dnes vnímame ako súčasť prírody, neuvedomujúc si, že pôvodne išlo o technické diela. V tereziánskej dobe bola v Banskej Štiavnici založená prvá vysoká škola banícka na svete. Cisárovná založila v Senci kolégium na výučbu ekonomických a štátnych odborníkov. Začalo sa so zalesňovacími programami. Mária Terézia dala vysádzať majestátne topole pozdĺž ciest, zaviedla pozemkový kataster... a tak by som mohol pokračovať.

V knihe Nebojte sa sveta za zaoberáte globálnymi a civilizačnými problémami. Pred piatimi rokmi, keď táto kniha vyšla, ste konštatovali, že Slováci sa sveta, obrazne povedané, boja. Myslíte, že za tých päť rokov sa situácia zmenila?

Situácia sa podstatne zmenila, najmä po prijatí Slovenska do Európskej únie. Mnohí ľudia, počnúc od politikov, si uvedomili, že otvorenie sa svetu nemusí znamenať iba ohrozenie, ale aj príležitosť. Slovensko za posledné desaťročie získalo veľmi dobré meno vo svete. Z politicky kritizovanej a ekonomicky zaostávajúcej krajiny sme sa stali lídrom v reformných procesoch. Dávajú nás za vzor iným. V mnohých smeroch sme prebehli Česko a Maďarsko. Slovenská koruna sa rekordne zosilnila, nezamestnanosť klesá. Sme jednotkou vo výrobe automobilov. Na zmene pohľadu na svet má podstatný vplyv naša mládež, jej jazykové znalosti, odvaha vstupovať do sveta. Treba len dúfať, že mladé Slovenky a Slováci dnes pracujúci v zahraničí, po čase sa vrátia domov a pomôžu svojimi skúsenosťami ďalej pozdvihnúť svoju vlasť.

Boli ste prvým slovenským veľvyslancom v Kanade, prežili ste istý čas na tomto vzdialenom kontinente. Ak by ste mali porovnať, možno neporovnateľné, podmienky pre trvalý udržateľný rozvoj v Kanade a u nás...

Podmienky pre rozvoj Kanady a Slovenska sú málo porovnateľné. Kanada, rovnako ako USA, je prístahovateľská krajina. Rozvoj Kanady sa začínal doslova na zelenej lúke, od nuly. Ekonomiku rozví-

jali nebojácni a húževnatí prístahovalci za podmienok kapitalistickej ekonomiky, ktorá je tvrdá, ale odmeňuje tých najpribojnejších. Druhým veľkým rozdielom je rozloha. Kanada je druhou najrozsiahlejšou krajinou sveta. Tam netreba šetriť s pôdou, s energiou, s ničím. Kanada má obrovské nerastné bohatstvo a vysoko rozvinutý medzinárodný obchod. Tretím rozdielom je, že Kanada sa rozvíjala dvesto rokov v mierových podmienkach, oceánom oddelená od rozvadenej Európy. Kanada bola vždy slobodnou a demokratickou krajinou. Nezažila na svojom území hrôzy dvoch svetových vojen a dvoch totalitných režimov. Napriek týmto veľkým rozdielom nevidím situáciu Slovenska ako zlú. Malosť krajiny je v mnohom výhodná. Medzi svetových lídrov v ekonomike a v udržateľnom rozvoji patria práve malé krajiny – Nórsko, Fínsko, Švajčiarsko, Dánsko, Singapur, Malajzia, Taiwan. V malej krajine sa ľahšie odstraňujú rozdiely medzi regiónmi, ľahšie sa buduje infraštruktúra. Dobré nápady sa šíria skôr. Na území Slovenska je na malej ploche nazhromaždených veľmi veľa historických, kultúrnych a geografických zvláštností a pokladov. Sme krajina s vysokou koncentráciou prírodnej a kultúrnej diverzity. To je veľký kapitál, z ktorého sa musíme naučiť rozumne ťažiť, napríklad pri rozvoji turizmu. Sme síce krajina odkázaná na dovoz niektorých surovín a energií, na druhej strane sme však za pomoci jadrovej energie dokázali v minulosti byť dokonca vývozcom energie. Naši ľudia sú učenliví a rýchlo si osvojujú poznatky a návyky. Ak sa zameriame na kvalitu školstva, dokážeme vo všeličom dohoniť aj vyspelé krajiny, akou je napríklad Kanada. Iba ten, kto príde z Kanady po viacerých rokoch na Slovensko, dokáže zaznamenať veľký pokrok, aký dosiahli naše mestá a dediny. Tvár Slovenska sa za uplynulých sedemdesiat rokov takmer záračne zmenila. Základom úspechu Kanaďanov je optimizmus. Ten si môžeme a musíme nadobudnúť aj tu doma. Máme na to.

Ste v neustálom pohybe, cestujete, píšete. Existuje na svete miesto, kde sa rád zastavíte, postojíte...

Pre mňa sú takýmto miestom dve mestá na Slovensku. Z okna svojej pracovne v bratislavskej Petržalke mám nádherný výhľad na Bratislavský hrad, bielu budovu parlamentu, nový most, vežu Dómu sv. Martina, Slavín aj televíznu vežu na Kolibe. V tomto pohľade je zakliata celá moja vlasť, jej minulosť, dnešok i zajtrašok. Z drevenej besiedky v záhradke starého domu v Banskej Štiavnici mám výhľad na náprotivný Starý zámok, kedysi farský chrám premenený na pevnosť, a vľavo na stráni vidím vežu Nového zámku, protitureckej pevnosti. Všetko vsadené do sviežej zelene prírody. Bratislava a moje rodisko Banská Štiavnica sú takými istotami, kde môžem zastať, sadnúť si, pracovať, písať nové texty, vítať sa s rodinou, deťmi a vnúčatami. Na uliciach týchto miest stretávam milých priateľov a priateľky, vzácných ľudí, čo majú radi nielen seba, ale aj iných. Cesty po svete sú daromné, ak nepochopíme, že skutočnou hodnotou pre človeka sú druhí ľudia, vzťah medzi ľuďmi. Bez lásky k druhým ľuďom a k vlasti, k jej prírode a jej dejinám, nemôžu vzniknúť hodnoty, na ktorých si ľudstvo zakladá.

Anna Gudzová
Foto: autorka

Súťažný film Envirofilmu 2007

Nusa Tenggara (Slovensko), autor: Milan Czapay

Film o krásach podmořského sveta v oblasti na rozhraní Indického a Tichého oceánu, v oblasti Indonézie, ktorá sa v miestnom jazyku nazýva Nusa Tenggara. Obyvatelia riedko osídleného súostrovia sa živia rybolovom. Pomocou primitívnych harpún a drevených člnov dokážu uloviť žraloky, veľké manty, ba dokonca aj veľryby. Život v morských hĺbinách je pestrý a autor ho zachytáva v detailných záberoch, sú medzi nimi aj zábery zo súše, kde žije najväčší jašter na svete - varan komodský. Okrem tradičného spôsobu lovu rýb sa tu však objavuje aj zabíjanie zvierat jedom alebo dynamitom. To vyvoláva v závere filmu otázku, či sa krásy podmořského sveta Nusa Tenggary zachovávajú aj pre ďalšiu generáciu.

